

تبیین مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی حکمت متعالیه و بررسی میزان تجلی آن در کالبد بازارهای ایرانی؛ مطالعه موردی: بازار همدان، سرای شریفیه

علی رضا صادقی^{۱*} (نویسنده مسئول)، مسعود دادگر^۲، سحر سماواتی^۲

^۱ استادیار بخش شهرسازی دانشکده هنر و معماری دانشگاه شیراز

^۲ عضو هیئت علمی جهاد دانشگاهی و مدیر گروه پژوهشی معماری و منظر شهری پژوهشکده فرهنگ، هنر و معماری

^۲ دانشجوی دکتری شهرسازی دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس تهران

(تاریخ دریافت: ۹۶/۱۲/۲۰ تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۶/۱۸)

چکیده

امروزه در زمینه زیبایی‌شناسی و چگونگی قضاوت و تجربه آن، تنوع بی‌حد و مرزی در معماری، برنامه‌ریزی شهری و طراحی شهری ایرانی دیده می‌شود. می‌دانیم که یکی از نمودهای عینی معماری و شهرسازی سنتی ایران که متأسفانه امروزه نقش اصلی خود را از دست داده، بازار است. به نظر می‌رسد بررسی مقوله‌های مربوط به ارزش‌های زیبایی‌شناسی شهرهای اسلامی در بازارهای ایرانی با هدف بازآفرینی و احیای این ارزش‌ها ضروری است؛ چرا که به باور حکمای اسلامی، زیبایی‌های موجود در محیط، جلوه‌هایی از زیبایی مطلق یعنی حق تعالی هستند و بازارها همواره به عنوان ستون فقرات شهرها ایفای نقش کرده‌اند. با توجه به این نکته، در این تحقیق دیدگاه‌های مختلف در زمینه زیبایی‌شناسی اسلامی بررسی و ویژگی‌های بازارهای ایرانی بازخوانی شده است. در ادامه و در بستری از مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی و با استفاده از روش تحقیق توصیفی تحلیلی و تحلیل محتوا و شیوه تحقیق گروه تمرکز، شاخص‌های زیبایی‌شناسی در حکمت متعالیه (زیبایی‌شناسی جامع) استخراج و در مورد کالبد سرای شریفیه همدان تحلیل شده است. نتایج حاصل از این پژوهش نشانگر این مهم هستند که مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی جامع در بازارهای ایرانی در قالب دو گونه کلی مؤلفه‌های ذهنی - روان‌شناختی و فرمی - کالبدی قابل تقسیم‌بندی هستند و عوامل بسیاری از جمله نور، رنگ، کمال، تناسب، هندسه، سلسله مراتب در آفرینش این زیبایی تأثیرگذار بوده‌اند.

واژگان کلیدی: زیبایی‌شناسی اسلامی، حکمت متعالیه، زیبایی‌شناسی جامع، بازار ایرانی، سرای شریفیه بازار همدان.

Explanation of the Transcendent Theosophy Aesthetic Components in the Iranian Bazaar

Case Study: Sharifie Sara, Hamedan bazaar

Ali Reza Sadeghi *

Assistant Professor, Department of Urban Planning & Design, Faculty of Art and Architecture,
Shiraz University, Shiraz, Iran

* arsadeghi@shirazu.ac.ir

Masoud Dadgar

Faculty Member of the Department of Architecture and Urban Landscape, Institute for Culture, Art & Architecture Studies,
ACECR, Tehran, Iran

Sahar Samavati

PhD Student of Urban Planning and Design, Department of Urban Planning & Design, Faculty of Art and Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

Abstract:

Façade, portal of entrance of each building, have great importance, since it is junction to the city, and symbol of identity of each building. It is more important in mosques, which are the main buildings of the Iranian-Islamic city, because of its importance in attraction to the audience and transferring the concepts of Islam. Historically, the emergence of ornaments in mosques begins first with the altar and adjacent walls. It then passes through to other parts, eventually in the entrance, which show sight of mosque through the passage. A facade, which is edge of crossing the material world to reach the spiritual level, requires ornaments that connect this two different worlds. Such ornaments, which seem to have grater duty than other ornaments, are worth knowing and analyzing. This research is aimed at examining the form and content of these ornaments. Therefore, the entrance façade of all Shiraz registered historical mosques which have no unprincipled changes have been investigated. In 15 selected mosques, descriptive-analytic studies were performed by collecting data from library and field method. In the end, in addition to identifying various ornaments, such as brick, stone, tile, the location of their use in front of each mosque, motifs, lines and mentioned contents, were also examined. Finally, it was found that tile had highest and bricks had the minimum use among the other ornaments in the mosques of Shiraz. Despite the fact that it was used in the Safari era, stone ornaments were removed in the period after that, but since the Qajar period it has used again. Mogharnas, which is commonly used ornament since the Safavid era, has always been accompanied by inscriptions. The inscriptions in which most of the themes emphasized on prayers and its time.

Keywords: Iranian-Islamic Architecture and Urbanism, decoration, entrance, historical mosques, Shiraz.